

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
της 16ης Σεπτεμβρίου 1999 *

Στην υπόθεση C-22/98,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Hof van Beroep te Gent (Βέλγιο) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου κατά

Jean Claude Becu,

Annie Verweire,

Smeg NV,

Adia Interim NV,

η έκδοση προδικαστικής απόφασεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 90, παράγραφοι 1 και 2, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 86, παράγραφοι 1 και 2, ΕΚ), σε συνδυασμό με τα άρθρα 6 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 12 ΕΚ), 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους P. J. G. Karpeyn, πρόεδρο τμήματος, J. L. Murray και R. Schintgen (εισηγητή), δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer

γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Smeg NV, εκπροσωπούμενη από τον W. de Brabandere, δικηγόρο Γάνδης,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Devadder, γενικό σύμβουλο στη νομική υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών, Εξωτερικού Εμπορίου και Συνεργασίας για την Ανάπτυξη, επικουρούμενο από τους G. van Gerven και K. Corpenholle, δικηγόρους Βρυξελλών,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον καθηγητή U. Leanza, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών του Υπουργείου Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον D. Del Gaizo, avvocato dello Stato,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. A. Fierstra, προϊστάμενο της υπηρεσίας ευρωπαϊκού δικαίου στο Υπουργείο Εξωτερικών,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους W. Wils και B. Mongin, μέλη της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Βελγικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τους K. Veranneman, δικηγόρο Βρυξελλών, και K. Corpenholle, της Ιταλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον D. Del Gaizo, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον J. S. van den Oosterkamp, αναπληρωτή

νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον W. Wils, κατά τη συνεδρίαση της 11ης Φεβρουαρίου 1999,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Μαρτίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1998, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 28 Ιανουαρίου 1998, το Hof van Beroep te Gent υπέβαλε, βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 90, παράγραφοι 1 και 2, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 86, παράγραφοι 1 και 2, ΕΚ), σε συνδυασμό με τα άρθρα 6 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 12 ΕΚ), 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ).
- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο ποινικής δώξεως που ασκήθηκε κατά του J. C. Becu και της A. Verweire, καθώς και κατά των εταιριών Smeg NV (στο εξής: Smeg) και Adia Interim NV (στο εξής: Adia Interim) των οποίων είναι αντιστοίχως διευθυντής και διαχειριστής, κατηγορουμένων όλων ότι ενήργησαν ώστε να εκτελεστούν λιμενικές εργασίες στη λιμενική ζώνη της Γάνδης από μη αναγνωρισμένους λιμενεργάτες, κατά παράβαση των διατάξεων του νόμου της 8ης Ιουνίου 1972 περί οργάνωσης της λιμενικής εργασίας (*Moniteur belge* της 10ης Αυγούστου 1972, σ. 8826, στο εξής: νόμος του 1972).

Η εθνική ρύθμιση

- 3 Κατά το άρθρο 1 του νόμου του 1972, «Ουδείς δύναται να ενεργήσει ώστε να παρασχεθεί εντός των λιμενικών ζωνών λιμενική εργασία από εργαζόμενους που δεν είναι αναγνωρισμένοι λιμενεργάτες». Σύμφωνα με το άρθρο 4 του πιο πάνω νόμου, ο εργοδότης, οι προστιθέντες από αυτόν ή οι εντολοδόχοι του, οι οποίοι ενήργησαν ώστε να παρασχεθεί εργασία αντίθετα με τις διατάξεις του νόμου ή των εκτελεστικών του διαταγμάτων, ή άφησαν να παρασχεθεί η εργασία αυτή, τιμωρούνται με χρηματική ποινή.
- 4 Όσον αφορά την οριοθέτηση των «λιμενικών ζωνών» και της «λιμενικής εργασίας», το άρθρο 2 του νόμου του 1972 παραπέμπει στα βασιλικά διατάγματα που εκδόθηκαν κατ' εφαρμογήν του νόμου της 5ης Δεκεμβρίου 1968 περί συλλογικών συμβάσεων εργασίας και επιτροπών ίσης εκπροσώπησης (*Moniteur belge* της 15ης Ιανουαρίου 1969, σ. 267, στο εξής: νόμος του 1968). Τα άρθρα 35 και 37 του νόμου του 1968 προβλέπουν τη σύσταση, με βασιλικό διάταγμα, επιτροπών ίσης εκπροσώπησης εργοδοτών και εργαζομένων και, κατόπιν αιτήσεως των επιτροπών αυτών, τη σύσταση υποεπιτροπών ίσης εκπροσώπησης. Οι εν λόγω επιτροπές και υποεπιτροπές συντίθενται από ένα πρόεδρο και ένα αντιπρόεδρο, από ίσο αριθμό εκπροσώπων των εργοδοτικών και εργατικών οργανώσεων και από δύο ή περισσότερους γραμματείς (άρθρο 39). Έχουν, μεταξύ άλλων, ως αποστολή να βοηθούν κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας από τις εκπροσωπούμενες οργανώσεις (άρθρο 38).
- 5 Βάσει του άρθρου 6 του νόμου του 1968, συλλογικές συμβάσεις μπορούν να συναφθούν ακόμη και στο πλαίσιο επιτροπής ή υποεπιτροπής ίσης εκπροσώπησης. Στην περίπτωση αυτή, τα άρθρα 24 και 28 του εν λόγω νόμου προβλέπουν ότι οι συμβάσεις πρέπει να συναφθούν από όλες τις οργανώσεις που εκπροσωπούνται στη σχετική επιτροπή ή υποεπιτροπή και ότι, κατόπιν αιτήσεως μιας από τις οργανώσεις αυτές ή του οργάνου στο πλαίσιο του οποίου συνήφθησαν οι συμβάσεις, οι εν λόγω συμβάσεις μπορούν να καταστούν υποχρεωτικές με βασιλικό διάταγμα. Κατά το άρθρο 31 του νόμου του 1968, σύμβαση που κατέστη υποχρεωτική δεσμεύει όλους τους εργοδότες και εργαζόμενους που υπάγονται στο σχετικό όργανο ίσης εκπροσώπησης και εφόσον εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής που ορίζεται στη σύμβαση.
- 6 Το άρθρο 1 του βασιλικού διατάγματος της 12ης Ιανουαρίου 1973 περί συστάσεως λιμενικής επιτροπής ίσης εκπροσώπησης και περί καθορισμού της ονομασίας και

αρμοδιότητάς της (*Moniteur belge* της 23ης Ιανουαρίου 1973, σ. 877), όπως τροποποιήθηκε με διάφορα νομοθετήματα και μεταξύ αυτών με το βασιλικό διάταγμα της 8ης Απριλίου 1989 (*Moniteur belge* της 20ής Απριλίου 1989, σ. 6599, στο εξής: βασιλικό διάταγμα του 1973), ορίζει ως «λιμενική εργασία»:

«όλες τις χειρωνακτικές εργασίες σχετικά με εμπορεύματα που μεταφέρονται με πλοία θαλασσοπλοίας ή ποταμοπλοίας, με σιδηροδρομικές αμαξοστοιχίες ή με φορτηγά οχήματα και τις παρεπόμενες υπηρεσίες που αφορούν τα εμπορεύματα αυτά, ανεξαρτήτως του αν οι δραστηριότητες αυτές γίνονται στην προκυμαία, σε πλωτούς διαδρόμους, στην αποβάθρα ή σε ειδικές εγκαταστάσεις για την εισαγωγή, την εξαγωγή και τη διαμετακόμιση εμπορευμάτων, καθώς και όλες τις χειρωνακτικές εργασίες σχετικά με εμπορεύματα που μεταφέρονται με πλοία θαλασσοπλοίας ή ποταμοπλοίας με προορισμό ή προέλευση αποβάθρες βιομηχανικών εγκαταστάσεων».

- 7 Κατά το ίδιο άρθρο του βασιλικού διατάγματος του 1973, ως «χειρωνακτικές εργασίες» νοούνται:

«η φόρτωση, εκφόρτωση, στοίβαξη, αποστοίβαξη, μεταφόρτωση, χύμα εκφόρτωση, τακτοποίηση, κατάταξη, διαλογή και ογκομέτρηση, καθώς και το δέσιμο και λύσιμο συνόλου εμπορευμάτων».

- 8 Το βασιλικό διάταγμα του 1973 ορίζει επίσης τα γεωγραφικά όρια διαφόρων «λιμενικών ζωνών», και μεταξύ αυτών της λιμενικής ζώνης της Γάνδης.
- 9 Οι ορισμοί της «λιμενικής εργασίας» και των «λιμενικών ζωνών» επαναλαμβάνονται στο άρθρο 2 του βασιλικού διατάγματος της 12ης Αυγούστου 1974 περί συστάσεως λιμενικών υποεπιτροπών ίσης εκπροσωπήσεως και περί καθορισμού της ονομασίας, της αρμοδιότητας και του αριθμού των μελών τους (*Moniteur belge* της 10ης Σεπτεμβρίου 1974, σ. 11020, στο εξής: βασιλικό διάταγμα του 1974), το οποίο, κατόπιν αιτήσεως της λιμενικής επιτροπής ίσης εκπροσωπήσεως, συνέστησε διάφορες υποεπιτροπές ίσης εκπροσωπήσεως, μεταξύ των οποίων μία για τον λιμένα της

Γάνδης. Οι εν λόγω υποεπιτροπές είναι αρμόδιες για όλους τους εργαζόμενους και τους εργοδότες τους οι οποίοι έχουν ως κύριο ή δευτερεύον επάγγελμα τις λιμενικές εργασίες στις σχετικές λιμενικές ζώνες.

- 10 Κατά το άρθρο 3 του νόμου του 1972, «Οι προϋποθέσεις και η διαδικασία αναγνώρισεως των λιμενεργατών καθορίζονται με βασιλικό διάταγμα κατόπιν γνωμοδοτήσεως της επιτροπής ίσης εκπροσωπήσεως που είναι αρμόδια για τη σχετική λιμενική ζώνη».
- 11 Για τον λιμένα της Γάνδης, οι εν λόγω προϋποθέσεις και διαδικασία καθορίζονται από το βασιλικό διάταγμα της 21ης Απριλίου 1977 περί των προϋποθέσεων και της διαδικασίας αναγνώρισεως λιμενεργατών στη λιμενική ζώνη της Γάνδης (*Moniteur belge* της 10ης Ιουνίου 1977, σ. 7760, στο εξής: βασιλικό διάταγμα του 1977), το οποίο εκδόθηκε κατόπιν γνωμοδοτήσεως της αρμόδιας υποεπιτροπής ίσης εκπροσωπήσεως.
- 12 Το εν λόγω βασιλικό διάταγμα ορίζει στο άρθρο 3, παράγραφος 1:

« Δύναται να ζητήσει να αναγνωριστεί ως λιμενεργάτης ο εργαζόμενος ο οποίος πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

1ον έχει καλή συμπεριφορά και χρηστά ήθη·

2ον έχει κριθεί ικανός από την ιατρική υπηρεσία του λιμανιού·

3ον έχει ηλικία 21 έως 45 ετών·

4ον έχει επαρκή γνώση της επαγγελματικής γλώσσας για να μπορεί να καταλαβαίνει όλες τις διαταγές και οδηγίες σχετικά με την εργασία που πρέπει να εκτελεστεί·

5ον έχει παρακολουθήσει βασικά μαθήματα για την πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων·

6ον έχει τις αναγκαίες τεχνικές ικανότητες προς εκτέλεση της εργασίας·

7ον δεν έχει ανακληθεί παλαιότερη αναγνώρισή του ως λιμενεργάτη (...).».

- 13 Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, του βασιλικού διατάγματος του 1977, «Η υποεπιτροπή ίσης εκπροσώπησης αποφασίζει για την αναγνώριση λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες σε εργατικό δυναμικό».

Η υπόθεση της κύριας δίκης

- 14 Η Smeg είναι εταιρία βελγικού δικαίου η οποία εκμεταλλεύεται στη λιμενική ζώνη της Γάνδης, όπως καθορίζεται στα βασιλικά διατάγματα του 1973 και 1974, επιχείρηση αποθηκείωσης σιτηρών. Οι δραστηριότητές της συνίστανται, αφενός, στη φόρτωση και εκφόρτωση πλοίων που μεταφέρουν σιτηρά και, αφετέρου, στην αποθήκευση σιτηρών για λογαριασμό τρίτων. Τα εμπορεύματα προσκομίζονται και αποκομίζονται με πλοία, σιδηροδρομικές αμαξοστοιχίες ή φορτηγά οχήματα.

- 15 Για τις εργασίες που εκτελούνται στην αποβάθρα, δηλαδή τις κατά κυριολεξία λιμενικές χειρωνακτικές εργασίες, όπως η φόρτωση και εκφόρτωση των πλοίων που μεταφέρουν σιτηρά, η Smeg απευθύνεται σε αναγνωρισμένους λιμενεργάτες. Για τις λοιπές εργασίες, οι οποίες εκτελούνται όταν τα σιτηρά φθάνουν στα σιλό, δηλαδή τη φόρτωση και εκφόρτωση στην αποθήκη, το ζύγισμα, την τοποθέτηση σε άλλο χώρο, τη συντήρηση των εγκαταστάσεων, τις δραστηριότητες εντός των σιλό και επί της ζυγογέφυρας, τη φόρτωση και εκφόρτωση σιδηροδρομικών αμαξοστοιχιών και φορτηγών οχημάτων, δεν απευθύνεται σε αναγνωρισμένους λιμενεργάτες, αλλά σε εργαζόμενους που προσλαμβάνει η ίδια ή σε εργαζόμενους προσωρινής απασχολήσεως τους οποίους θέτει στη διάθεσή της η εταιρία Adia Interim, βελγικό γραφείο ευρέσεως προσωρινής εργασίας.
- 16 Η Openbaar Ministerie (εισαγγελική αρχή) παρέπεμψε τη Smeg και τον διευθυντή της, τον J. C. Becu, καθώς και την Adia Interim και τον διαχειριστή της, την A. Verweire, ενώπιον του Correctionele Rechtbank van Gent με την κατηγορία ότι ενήγγησαν ώστε να εκτελεστούν στη λιμενική ζώνη της Γάνδης λιμενικές εργασίες από μη αναγνωρισμένους λιμενεργάτες, κατά παράβαση των διατάξεων του νόμου του 1972.
- 17 Με απόφαση της 20ής Νοεμβρίου 1995, το Correctionele Rechtbank van Gent απάλλαξε τους κατηγορούμενους δεχθέν τον ισχυρισμό τους ότι ο νόμος του 1972 και τα βασιλικά διατάγματα του 1973 και 1974 είναι ασυμβίβαστα με τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 90, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης ΕΚ. Έκρινε «μη δίκαιες», υπό την έννοια του άρθρου 86, δεύτερο εδάφιο, στοιχείο α', της Συνθήκης, τις διαφορές μεταξύ του ωρομισθίου των εργαζομένων που απασχόλησε η Smeg (667 βελγικά φράγκα, στο εξής: BFR) και του ωρομισθίου των αναγνωρισμένων λιμενεργατών (1 335 BFR κατά κατώτατο όριο), στο μέτρο που, βάσει των διατάξεων του νόμου του 1972, ακόμη και οι συνήθεις εργασίες συντηρήσεως στα γήπεδα της Smeg έπρεπε να γίνουν από τους δεύτερους.
- 18 Η εισαγγελική αρχή άσκησε κατά της πρωτόδικης αποφάσεως έφεση ενώπιον του Hof van Beroep te Gent. Το δικαστήριο αυτό διαπίστωσε ότι τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως που έφθασε ενώπιόν του σχεδόν ταυτίζονται με τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Δεκεμβρίου 1991, C-179/90, *Merci convenzionali porto di Genova* (Συλλογή 1991, σ. I-5889, στο εξής: απόφαση *Merci*). Όμως, σημείωσε ότι υφίσταται ουσιώδης διαφορά μεταξύ των δύο υποθέσεων, καθόσον, αντίθετα με την ιταλική νομοθεσία που ήταν επίμαχη στην υπόθεση *Merci*, η βελγική νομοθεσία

περιορίζεται στην αναγνώριση του επαγγέλματος των λιμενεργατών, οι οποίοι είναι οι μόνοι που μπορούν να ασκήσουν συγκεκριμένες δραστηριότητες σε σαφώς καθορισμένη ζώνη, και ουδόλως χορηγεί μονοπώλιο σε επιχειρήσεις ή συντεχνίες.

- 19 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Hof van Beroep te Gent αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα δύο ερωτήματα:

« 1) Μπορούν, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, οι κοινοτικοί υπήκοοι, είτε φυσικά είτε νομικά πρόσωπα, να αντλήσουν από το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 7, 85 και 86 της Συνθήκης αυτής, δικαιώματα — που τα κράτη μέλη οφείλουν να σέβονται — όταν ορίζεται ότι στις λιμενικές ζώνες η φορτοεκφόρτωση ειδικά εμπορευμάτων εισαγομένων διά θαλάσσης από το ένα κράτος μέλος στο άλλο και εν γένει οι λιμενικές εργασίες εκτελούνται αποκλειστικώς από “αναγνωρισμένους λιμενεργάτες”, των οποίων οι προϋποθέσεις και η διαδικασία αναγνώρισεως καθορίζονται, κατόπιν γνωμοδότησεως της αρμόδιας για τη συγκεκριμένη λιμενική ζώνη επιτροπής ίσης εκπροσωπήσεως, με βασιλικό διάταγμα και για τους οποίους ισχύει καθορισμένο μισθολόγιο που πρέπει να τηρείται ακόμη και αν οι εργασίες αυτές μπορούν να εκτελεστούν από συνήθεις εργάτες (δηλαδή μη αναγνωρισμένους λιμενεργάτες);

- 2) Πρέπει οι αναγνωρισμένοι λιμενεργάτες κατά την έννοια του άρθρου 1 του νόμου της 8ης Ιουνίου 1972, οι οποίοι έχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να παρέχουν λιμενική εργασία εντός λιμενικών ζωνών, όπως αυτές καθορίζονται λεπτομερώς σε νομοθετικές διατάξεις, να θεωρηθούν ως εργάτες επιφορτισμένοι με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ, οι οποίοι δεν θα μπορούν πλέον να εκπληρώσουν την ιδιαίτερη αποστολή τους αν το άρθρο 90, παράγραφος 1, και οι απαγορευτικές διατάξεις των άρθρων 7, 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ εφαρμοστούν επ’ αυτών;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 20 Με το πρώτο του ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ερωτά στην ουσία αν το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης, σε συνδυασμό με τα άρθρα 6, πρώτο εδάφιο, 85 και 86 της ίδιας Συνθήκης, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απονέμει στους ιδιώτες το δικαίωμα να αντιταχθούν στην εφαρμογή ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία τους υποχρεώνει να απευθύνονται, για την εκτέλεση λιμενικών εργασιών, αποκλειστικώς σε αναγνωρισμένους λιμενεργάτες, όπως εκείνοι τους οποίους αφορά ο νόμος του 1972, και τους επιβάλλει να καταβάλλουν στους λιμενεργάτες αυτούς αμοιβή πολύ υψηλότερη των μισθών των μισθωτών που προσλαμβάνουν οι ίδιοι ή των μισθών που καταβάλλουν σε άλλους εργαζόμενους.
- 21 Εν προκειμένω, πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι οι διατάξεις της Συνθήκης οι οποίες έχουν άμεσο αποτέλεσμα, όπως τα άρθρα 6, πρώτο εδάφιο, 85 και 86, διατηρούν το αποτέλεσμα αυτό και δημιουργούν υπέρ των ιδιωτών δικαιώματα που τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να διαφυλάσσουν ακόμη και στο πλαίσιο του άρθρου 90 (βλ., ιδίως, τις αποφάσεις *Merci*, σκέψη 23, και της 17ης Ιουλίου 1997, C-242/95, *GT-Link*, Συλλογή 1997, σ. I-4449, σκέψη 57).
- 22 Στη συνέχεια, πρέπει να υπομνηστεί ότι το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης ορίζει ότι «Τα κράτη μέλη δεν θεσπίζουν ούτε διατηρούν μέτρα αντίθετα προς τους κανόνες της παρούσας Συνθήκης, ιδίως προς εκείνους των άρθρων 6 και 85 μέχρι 94, ως προς τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις επιχειρήσεις στις οποίες χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα».
- 23 Κατόπιν αυτών, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση, ορίζοντας ότι μόνο συγκεκριμένη κατηγορία προσώπων μπορεί να εκτελεί ορισμένες εργασίες σε σαφώς οριοθετημένες ζώνες, απονέμει στα εν λόγω πρόσωπα ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα υπό την έννοια της πιο πάνω διατάξεως. Πολλώ δε μάλλον, εφόσον οι αναγνωρίσεις στις οποίες η αρμόδια για τη Γάνδη υποεπιτροπή ίσης εκπροσώπησης προβαίνει βάσει του βασιλικού διατάγματος του 1977 ισχύουν μόνο για τη λιμενική ζώνη της Γάνδης και δεν καλύπτουν αυτομάτως όλους τους λιμενεργάτες που πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις αλλά χορηγούνται αναλόγως των αναγκών σε εργατικό δυναμικό.

- 24 Ωστόσο, η απαγόρευση την οποία συνεπάγεται το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης, διάταξη η οποία περιέχεται στο τρίτο μέρος, τίτλος V (νυν, κατόπιν τροποποίησης, τίτλος VI ΕΚ), κεφάλαιο 1, περί των κανόνων ανταγωνισμού, τμήμα 1 — το οποίο επιγράφεται «Κανόνες εφαρμοστέοι επί των επιχειρήσεων» —, της Συνθήκης ΕΚ, ισχύει μόνο για τα μέτρα που αφορούν «επιχειρήσεις».
- 25 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι συνθήκες εργασίας και το μισθολόγιο των εργαζομένων, και μεταξύ αυτών των αναγνωρισμένων λιμενεργατών της λιμενικής ζώνης της Γάνδης, διέπονται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας οι οποίες συνήφθησαν βάσει του νόμου του 1968 και κατέστησαν υποχρεωτικές με βασιλικό διάταγμα κατ' εφαρμογήν του νόμου αυτού (βλ., για τον λιμένα της Γάνδης, το βασιλικό διάταγμα της 11ης Μαΐου 1979, *Moniteur belge* της 28ης Ιουνίου 1979, σ. 7378). Επιπλέον, η Βελγική Κυβέρνηση υποστήριξε, χωρίς να αντικρουστεί, ότι οι αναγνωρισμένοι λιμενεργάτες όντως προσλαμβάνονται βάσει συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, για βραχεία συνήθως περίοδο και για την εκτέλεση σαφώς καθορισμένης εργασίας, από τις διάφορες επιχειρήσεις που φροντίζουν για τη διενέργεια λιμενικών εργασιών.
- 26 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να συναχθεί ότι οι αναγνωρισμένοι λιμενεργάτες συνδέονται με τις επιχειρήσεις για τις οποίες ασκούν λιμενικές εργασίες με σχέση εργασίας που χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι παρέχουν τις περί ων πρόκειται εργασίες υπέρ και υπό τη διεύθυνση εκάστης των επιχειρήσεων αυτών, οπότε πρέπει να θεωρηθούν ως «εργαζόμενοι» υπό την έννοια του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρου 39 ΕΚ), όπως ερμηνεύεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ., όσον αφορά τον ορισμό της έννοιας του εργαζόμενου, την απόφαση *Merci*, σκέψη 13). Επομένως, έχοντας ενταχθεί, κατά τη διάρκεια της σχέσεως αυτής, στις πιο πάνω επιχειρήσεις και σχηματίζοντας, έτσι, μια οικονομική μονάδα με κάθε μία από αυτές, οι λιμενεργάτες δεν αποτελούν οι ίδιοι «επιχειρήσεις» υπό την έννοια του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού.
- 27 Πρέπει να προστεθεί ότι, ακόμη και αν οι αναγνωρισμένοι λιμενεργάτες λιμενικής ζώνης ληφθούν συλλογικώς, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελούν επιχείρηση.

- 28 Συγκεκριμένα, αφενός, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η ιδιότητα ενός προσώπου ως εργαζομένου δεν επηρεάζεται από το γεγονός ότι, ενώ βρίσκεται σε σχέση εξαρτήσεως από μια επιχείρηση, συνδέεται με τους άλλους εργαζόμενους της επιχείρησεως αυτής με συνεταιρική σχέση (βλ., με το αυτό περιεχόμενο, την απόφαση *Merci*, σκέψη 13).
- 29 Αφετέρου, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 58 έως 60 των προτάσεών του, ούτε η απόφαση περί παραπομπής ούτε οι απαντήσεις στις ερωτήσεις που έθεσε επί του θέματος αυτού το Δικαστήριο δείχνουν ότι μεταξύ των αναγνωρισμένων λιμενεργατών της λιμενικής ζώνης της Γάνδης υφίσταται συνεταιρική σχέση ή άλλη μορφή οικονομικής οργανώσεως επιτρέπουσα το συμπέρασμα ότι δραστηριοποιούνται στην αγορά των λιμενικών εργασιών ως φορέας ή ως εργαζόμενοι που ανήκουν σε τέτοιον φορέα.
- 30 Από τις πιο πάνω σκέψεις προκύπτει ότι ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δεν εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης, το οποίο έχει εφαρμογή μόνον επί των επιχειρήσεων ακόμη και αν ερμηνευθεί σε συνδυασμό με οποιαδήποτε άλλη διάταξη της Συνθήκης.
- 31 Η ρύθμιση αυτή δεν εμπίπτει ούτε στην απαγόρευση των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης λαμβανομένων χωριστά, τα οποία, αυτά καθ'αυτά, αφορούν μόνο τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και όχι τα νομοθετικά ή κανονιστικά μέτρα των κρατών μελών (βλ., ιδίως, την απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, C-266/96, *Corsica Ferries France*, Συλλογή 1998, σ. I-3949, σκέψη 35).
- 32 Όσο για το άρθρο 6, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης, το οποίο διατυπώνει τη γενική αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι προορισμός του είναι να εφαρμόζεται αυτοτελώς μόνο στις διεπόμενες από το κοινοτικό δίκαιο καταστάσεις για τις οποίες δεν περιέχεται στη Συνθήκη ειδικός κανόνας περί απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων (βλ., με το αυτό περιεχόμενο, τις αποφάσεις της 17ης Μαΐου 1994, C-18/93, *Corsica Ferries*, Συλλογή 1994, σ. I-1783, σκέψη 19, και της 12ης Μαΐου 1998, C-336/96, *Gilly*, Συλλογή 1998, σ. I-2793, σκέψη 37). Η αρχή αυτή τέθηκε σε εφαρμογή και συγκεκριμενοποιήθηκε, όσον αφορά τους μισθωτούς, από το άρθρο 48 της Συνθήκης και, όσον αφορά την

ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών, από το άρθρο 59 της ίδιας Συνθήκης (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 49 ΕΚ).

- 33 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ούτε από τις διατάξεις της εθνικής ρυθμίσεως ούτε από την απόφαση περί παραπομπής ούτε καν από τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου προκύπτουν στοιχεία που επιτρέπουν το συμπέρασμα ότι υφίσταται οποιαδήποτε διάκριση λόγω ιθαγενείας όσον αφορά τόσο την πρόσβαση στις δραστηριότητες αναγνωρισμένου λιμενεργάτη όσο και την άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών.
- 34 Εξάλλου, εφόσον στην απόφαση περί παραπομπής ουδόλως θίγεται το ζήτημα αν η υποχρέωση προσφυγής, για τις λιμενικές εργασίες, στις υπηρεσίες αναγνωρισμένων λιμενεργατών, όπως εκείνων που αφορά το βασιλικό διάταγμα του 1977, μπορεί να αποτελέσει, για άλλους αναγνωρισμένους λιμενεργάτες και/ή εργαζόμενους που πληρούν τις προϋποθέσεις για να αναγνωριστούν, εμπόδιο υπό την έννοια των άρθρων 48 και/ή 59 της Συνθήκης, δεν παρασχέθηκε στο Δικαστήριο η δυνατότητα να αποφανθεί συναφώς. Εφόσον χρειαστεί, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν συμβαίνει κάτι τέτοιο.
- 35 Στο πλαίσιο αυτό, το εθνικό δικαστήριο ενδέχεται να κληθεί να εξακριβώσει αν η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση, επιβάλλοντας, για την εκτέλεση λιμενικών εργασιών, την προσφυγή σε αναγνωρισμένους λιμενεργάτες που έχουν την ιδιότητα του «εργαζομένου», καθιστά υποχρεωτική μεταξύ των μερών τη νομική μορφή της συμβάσεως εργασίας και έτσι εμπίπτει, κατ' αρχήν, στην εν λόγω απαγόρευση.
- 36 Συγκεκριμένα, από την απόφαση της 5ης Ιουνίου 1997, C-398/95, SETTG (Συλλογή 1997, σ. I-3091), προκύπτει ότι εθνική ρύθμιση η οποία, καθιστώντας υποχρεωτική μεταξύ των μερών τη νομική μορφή της συμβάσεως εργασίας, εμποδίζει τους επιχειρηματίες καταγωγής ενός κράτους μέλους να ασκήσουν αυτοτελώς, υπό τη μορφή συμβάσεως παροχής υπηρεσιών, τις δραστηριότητές τους σε άλλο κράτος μέλος, αποτελεί εμπόδιο δυνάμενο να εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 59 της Συνθήκης.

- 37 Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης, σε συνδυασμό με τα άρθρα 6, πρώτο εδάφιο, 85 και 86 της ίδιας Συνθήκης, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν απονέμει στους ιδιώτες το δικαίωμα να αντιταχθούν στην εφαρμογή ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία τους υποχρεώνει να απευθύνονται, για την εκτέλεση λιμενικών εργασιών, αποκλειστικώς σε αναγνωρισμένους λιμενεργάτες, όπως εκείνοι τους οποίους αφορά ο νόμος του 1972, και τους επιβάλλει να καταβάλλουν στους λιμενεργάτες αυτούς αμοιβή πολύ υψηλότερη των μισθών των μισθωτών που προσλαμβάνουν οι ίδιοι ή των μισθών που καταβάλλουν σε άλλους εργαζόμενους.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 38 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει να δοθεί απάντηση στο δεύτερο, το οποίο υποβλήθηκε μόνο για την περίπτωση που εθνική ρύθμιση, όπως εκείνη που αφορά το πρώτο ερώτημα, είναι αντίθετη με το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης, σε συνδυασμό με άλλη διάταξη της ίδιας Συνθήκης.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 39 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Βελγική, η Ιταλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς την κύρια δίκη τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1998 το Hof van Beroep te Gent, αποφαινεται:

Το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 86, παράγραφος 1, ΕΚ), σε συνδυασμό με τα άρθρα 6, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ), 85 και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ), πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι δεν απονέμει στους ιδιώτες το δικαίωμα να αντιταχθούν στην εφαρμογή ρυθμίσεως κράτους μέλους η οποία τους υποχρεώνει να απευθύνονται, για την εκτέλεση λιμενικών εργασιών, αποκλειστικώς σε αναγνωρισμένους λιμενεργάτες, όπως εκείνοι τους οποίους αφορά ο βελγικός νόμος της 8ης Ιουνίου 1972 περί οργάνωσης της λιμενικής εργασίας, και τους επιβάλλει να καταβάλλουν στους λιμενεργάτες αυτούς αμοιβή πολύ υψηλότερη των μισθών των μισθωτών που προσλαμβάνουν οι ίδιοι ή των μισθών που καταβάλλουν σε άλλους εργαζόμενους.

Karpeyn

Murray

Schintgen

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 16 Σεπτεμβρίου 1999.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος του έκτου τμήματος

R. Grass

P. J. G. Karpeyn